

Verslag excursie Mariapeel, 3 en 4 mei 1969Inleiding:

Gedurende het weekend van 3 en 4 mei was de VWG te gast in het SBB-reservaat "Mariapeel".

In onderstaand verslag wordt verteld over het gebied en een opsomming gegeven van de waargenomen vogels met hier en daar enkele opmerkingen. De lijst wordt voluit getypt niet om z'n lengte, maar met de bedoeling dat U het voorkomen van de verschillende soorten in verband brengt met het landschapstype.

Aan de relaties tussen milieu, flora en fauna, wordt vaak weinig aandacht geschonken. Ook vogels zijn, ondanks hun grote mobiliteit, gebonden aan bepaalde, voor iedere soort weer iets andere, levensgemeenschappen.

Aanpassingen aan het éne milieu houden voor de vogel beperkingen in ten opzichte van een ander milieu-type. Enkele duidelijke factoren van groot belang bij de biotoopskeuze zijn: aard van het voedsel dat de vogel behoeft en de specifieke manier van verzamelen ervan, nesttype en nestplaats, baltspatroom en andere.

Aan de oecologie van de vogel zitten echter talloze aspecten, waarover massa's literatuur zijn en zullen worden geschreven.

Zaak voor ons is ons een beeld te vormen van de avifauna van het peellandschap, en door vergelijking met ervaringen van elders ons schamele inzicht in de vogelwereld iets te verruimen. Misschien kunnen onderstaande aantekeningen van de Mariapeel-excursie daar een steentje aan bijdragen.

Enkele algemene opmerkingen:

Wij zijn het Staatsbosbeheer erkentelijk voor het ter beschikking stellen van een 5-tal vergunningen en het onderdak. Aan het SBB-Maastricht is een lijst met waarnemingen + meer exacte plaatsaanduidingen gezonden.

In totaal hebben op 3 en 4 mei vele excursies naar bijna alle delen van het reservaat plaatsgevonden. Vooral het deel "Mariaveen" is goed bekeken. Vier, dit seizoen voor het eerst aanwezige, brandc.q. excursie-torens van houten balken boden nieuwe waarnemingsmogelijkheden; helaas doen ze niet geheel natuurlijk aan. Storender zijn echter de hoogspanningsdraden en -palen langs de Oostrand van het reservaat. Trots eisen ze aandacht voor 's mensens rechtlijnig denken; ze moesten zich de grond in schamen !

Het weer was, na de vrij slechte periode ervoor en het voor de vogels late voorjaar, zeer goed. In het veen van de peel betekent dat vaak bloedheet. Een matige Oostenwind bracht echter verkoeling, maar verhinderde een ideale thermiek en - mogelijk mede i.v.m. de vrij ongunstige periode tevoren - een sterke roofvogeltrek. Ongeveer 2 à 3 weken later werden over ons land erg veel overtrekkende roofvogels, vooral wespandieven maar ook wouwen, gesignaleerd.

Iets over het gebied:

Na het terugtrekken van het landijs (15.000 jaar geleden) verzamelde zich in de laagten tussen Brabant en Noord-Limburg veel regenwater. De zo gevormde plassen groeiden dicht en er ontstonden uitgestrekte moerassen, totdat de water- en voedselvoorziening van de planten door regenwater i.p.v. door grondwater geschiedde, en het veenmos het proces van de hoogveenvorming begon, vooral na een periode met veel regen (7.000 - 5.000 voor Chr.). Van onderen afstervend en van boven doorgroeiend kroop de dikke veenmoslaag tegen de heuvels op en verdrong het bos aldaar (resten: kienhout). Tot in onze tijd heeft hoogveenvorming doorgeduurd.

Het veen bereikte een dikte van 1 à 2 meter, hier en daar zelfs 3 m. Zo ontstond een bijna onbegaanbaar veengebied van 30.000 ha !

Na 1850 begon de grote ontginning. Slechts enkele procenten van de vroegere oppervlakte zijn in verspreide restjes overgebleven. Het belangrijkste zijn de staatsnatuurreservaten "De Groote Peel" en, sinds enige jaren eveneens reservaat, de "Mariapeel". Ook hier is de situatie niet geheel oorspronkelijk. Bijna overal is het veen wel min of meer vergraven, maar nu het met rust gelaten wordt, geeft het bobbelige en ruige landschap een aardig beeld van hoe de oude peel eruit heeft gezien.

De Mariapeel is een uitermate gevarieerd terrein: van droog tot kletsnat, en van open veld tot dichte struikachtige bossages, en alle stadia daartussen. De meest aspect-bepalende plant is wel het pijpestrootje.

SBB onderscheidt de volgende 9 hoofdlandschapstypen:

1) heide, 2) heide-pijpestro-savanne, 3) veenheide, 4) pijpestro-savanne, 5) drassige laagten, 6) turfgaten, 7) water, 8) open bos, 9) gesloten bos.

Er zijn vijf landbouw-enclaves, vnl. weiland.

Het terrein kan worden verdeeld in 3 stukken met elk een eigen karakter. In het NO de Griendtsveen of Horster Driehoek, met o.a. een aparte bosvegetatie. Aan de Westzijde van de Griendtsveen ligt het stuk "de driehonderd bunders", waar de kanalen (drietandsysteem) van invloed zijn op het milieu en waarin een aantal weilanden liggen. Ten Zuiden hiervan het z.g. Mariaveen, dat wordt beschouwd als een van de meest markante peelresten van ons land. In het laatstgenoemde gebied is door ons het meest rondgezworven. Hierin lag ook ons kampement.

In het Mariaveen vinden we grote stukken zeer moerassig terrein met hier en daar open water. Een jachtopziener wilde destijds meer waterwild en heeft de zaak laten onderlopen. Langs de Oostrand van het Mariaveen ligt een zandopduiking met droge heide.

Langs de hele Westrand van het reservaat zijn veel bossages; tussen Mariaveen en Driehonderd Bunders een vrij hoog stuk, door ons al gauw "spechtenbos" gedoopt. De bossen worden geheel aan hun lot overgelaten, zodat een bijzonder ruig geheel is ontstaan. De algemeenste boom is de berk. Er zijn ook enkele stukjes met naaldhout.

De totale oppervlakte van het reservaat bedraagt ruim 1000 ha.

De iets kleinere "Groote Peel" ziet er veel vochtiger uit, met meer open water en grotere homogene pijpestro-moerassen, hetgeen ook een verschil in de vogelbevolking tot gevolg heeft: wat meer watervogels (er broedt o.a. de fuut) maar bijv. veel minder blauwborstjes. De "Groote Peel" is als peelreservaat eigenlijk iets te nat. In die zin is het reservaat Mariapeel qua beheer wat beter geslaagd. De "Groote Peel" doet uitgestrekter aan.

L.S. Buurma,
Grasrijk 13 II,
Amsterdam - 18 (Osdorp)
Tel. 190681

Lijst van in de Mariapeel waargenomen vogelsoorten + opmerkingen.

Dodaars

ca. 4 paar in veenmoeras (met vele stukjes open water) achter kamp-schuur. (De fuut komt niet voor in de Mariapeel - te weinig open water - wél in de Groote Peel).

Blauwe reiger

Enkele overvliegend.

Purperreiger

1 ex overvliegend richting W (3/5)

Roerdomp

karakteristieke broedvogel voor vochtige peel-moerassen. Mogelijk 10 paren! Meerdere keren werd een hoogvliegend, daarbij soms roepend, ex waargenomen, steeds vliegend van en naar dezelfde plaatsen (onderlinge afstand ruim 1 km).

- De kwak wordt soms in het gebied waargenomen (fourage).

Wilde eend

algemeen

Wintertaling

karakteristieke broedvogel voor dit soort terreinen, talrijk in Mariapeel. Overal paartjes (op zoek naar broedplaatsen?) aan te treffen tot in de bossen op de kleinste watertjes. Eén nest gevonden, 1 ♂ met 8 pulli.

Zomertaling

Enkele paren achter kamp. Elders slechts overvliegend.

Pijlstaart

Enkele paren rondvliegend.

Slobeend

Vrij algemene broedvogel, vooral in natte gebieden met echte plasjes.

- Een duikeend als de kuifeend wordt slechts weinig waargenomen. Meer in de "Groote Peel".

Buizerd

Enkele waarnemingen van overvliegende exemplaren, mogelijk steeds hetzelfde exemplaar. Broedvogel in de omgeving.

Wespendief

3/5: 3 exx overtrekkend, waarvan 2 exx naar elkaar's poten grijpend om elkaar heen duikelden. Horster Driehoek.

Heeft waarschijnlijk vorig jaar gebroed.

Soms sterke doortrek (april/mei).

Bruine kiekendief

3/5: 1 ♂

Blauwe kiekendief

Diverse waarnemingen van waarschijnlijk steeds hetzelfde ♂; ook is een ♀ gezien.

Grauwe kiekendief

Een paartje hoog in de lucht boven de Horster driehoek. Ook gezien bij het kamp.

• Alle 3 de kiekendieven horen in het peellandschap thuis, maar ze gaan sterk achteruit, met name de bruine.

Boomvalk

Tot 4 exx tegelijk waargenomen, vooral boven het Mariaveen. Een 3-tal broedparen lijkt niet onmogelijk. Dit is waarschijnlijk vooral te danken aan de libellenrijkdom van de Mariapeel.

Torenvalk

Enkele overtrekkende (?) exx langs de Oostrand. Op minstens 2 plaatsen steeds een paartje aanwezig.

Tijdens ons weekend was het aantal roofvogelwaarnemingen eigenlijk beneden normaal. Naast bovengenoemde soorten, - meestal in wat grotere aantallen, behalve boomvalk -, worden ook geregeld waargenomen:

- sperwer, smelleken (najaar veel), havik, visarend, zwarte en rode wouw ! (doortrek)

Korhoen

3/5 baltsgeluid gehoord, ook buiten het reservaat, op stukken met heide. In Groote Peel iets talrijker.

Patrijs

Het kraaien gehoord ten Oosten van het reservaat.

Fazant

Waarschijnlijk dankzij hoge vossenstand wat lagere, d.w.z. natuurlijker, aantallen dan bijv. in het Amsterdamse Bos en de Duinstreek, waar de soort nog uitgezet wordt en gevoerd ook.

- De kraanvogel maakt op zijn reis over Oost-Nederland ook goed gebruik van de Mariapeel.
- Voor honderden rietganzen dienen vooral de "Driehonderd Bunders" als pleisterplaats.

Waterral vrij veel waargenomen, veenmoerassen.

Waterhoen div. in kanalen en moerassen.

Meerkoet div. in plassen achter kamp.

Kievit alg. broedvogel weilanden.

Watersnip baltsvlucht boven weiland.

Houtsnip

Enkele vage waarnemingen, bij karpervijver, net buiten reservaat.

Wulp

Algemene karakteristieke broedvogel op 'hei-en pijpestrosavanne'.

1 nest gevonden, 1 uitgevreten ei op pad.

Grutto div. broedparer op weilanden; nog balts.

Oeverloper 1 ex langs Oostrand (kanaaltje).

Tureluur broedvogel op weilanden; balts gehoord.

Groenpostruiter 1 ex fouragerend in karpervijver.

Kemphaan 4/5 troepje overvliegend.

- Op de trek doen nogal wat ruiters (alle species) en snippen het gebied aan.

Kokmeeuw

Broedvogel in moerassen in Mariaveen. Aantal wordt binnen de perken gehouden (nu 10-tallen) om veranderingen van het unieke milieu van de moerassen tegen te gaan, en ook om te voorkomen dat de zwarte stern verdrongen wordt.

In de Groote Peel broeden grote aantallen kokmeeuwen.

Zwarte stern

Ca. 15 exx aanwezig, vlogen soms in dicht front met z'n allen hoog boven hele reservaat. Kwestie van net gearriveerd zijn? broedplaatskeuze? paarvorming of iets dergelijks?

Holenduif Enkele exx overvliegend.

Houtduif Algemeen

Tortelduif Zeer algemeen, veel roep en baltsvlucht. Precies het ideale biotoop (vgl. ook duinen).

Turkse tortel In Helenaveen.

Koekoek Algemeen. Eenmaal een ♀ rossige fase (dit jaar opvallend veel?)

Steenuil Paartje bij Helenaveen; broedt aldaar.

Bosuil Eénmaal horen roepen vanuit omgeving karpervijver.

- Ransuil en kerkuil broeden ook in/bij het reservaat; mogelijk ook valduif?

Uilenstand echter niet hoog.

- Als vrij talrijke broedvogel van de beboste Westrand moet de nachtswaluw worden genoemd; in het weekend van 3/4 mei 1969 nog niet terug.

Gierzwaluw Veel fourage vooral boven moerassen.

- IJsvogel Niet gezien; in 1968 nog min. 3 paren in/naast het reservaat.

- Hop en Bijeneter hebben in de naaste omgeving gebroed.

Groene specht

Karakteristieke vogel voor beboste Westrand. Aantal roepende ôô door ons op 10 geschat.

Grote bonte specht

Hier en daar in Westrand-bossages. Ook in dorp Helenaveen.

Zwarte specht

ô en o in Zuidelijke delen (Westrand) van het Mariaveen gehoord en gezien. Ook in het dorp; niet in het spechtenbos !

Kuifleeuwerik Is gezien. Waar ?

Veldleeuwerik

Broedvogel in weilandcomplex. Veel rondom Heidse Peel.

Boerenwaluw

Veel fourage boven moerassen, soms grote troepen. Broedvogels uit omgeving, ook in kampschuur.

Huiswaluw

Af en toe boven reservaat. Broedvogel Helenaveen.

Oeverwaluw

Ca. 10 in omgeving van voor hen gemaakte afgraving bij het kamp.

Boompieper

Zeer algemeen. Karakteristiek voor dit soort half beboste terreinen (vgl. bijv. middenduinstrook). Echter ook, - meest aan randen -, in echte hogere bossen (Veluwe). Hier is de stand toch wel optimaal.

Graspieper

Enkele overvliegende exx.

Witte kwikstaart

Broedvogel meest bij menselijke nederzettingen langs randen reservaat.

Gele kwikstaart 2 overvliegende exx op 3/5.

- De grauwe klauwier is ook broedvogel (enkele paren) maar was nog niet terug.

- Klapeksters worden geregeld waargenomen. Hebben waarschijnlijk weleens gebroed.

Winterkoning algemeen.

Heggenus algemeen.

Grote lijster 2 à 3 paar waargenomen.

Zanglijster algemeen.

Koperwiek werd als "gehoord" doorgegeven.

Merel algemeen.

Tapuit broedt in omgeving (enkele paren); gezien bij Heidse Peel.

Roodborsttapuit op 2 plaatsen in drogere delen zingende ôô.

Paapje één waarneming.

Gekraagde roodstaart

Veel zang. Algemeen, maar niet erg geconcentreerd - door grote territorium? In de wat hogere bossages, vooral langs de Westrand, maar ook midden in het reservaat.

Zwarte roodstaart zong bij kampschuur.

Nachtegaal

Algemeen bij Westrand, vooral ten Zuiden van het kamp veel zang.

Uniek is het zo vlak naast elkaar nachtegalen, sprinkhaanrietzangers en blauwborstjes zingend waar te nemen.

Blauwborst

Algemeen en karacteristiek voor de peel.

Het totaal voor de Mariapeel schatten we op zo'n 50 paar.

In de Groote Peel zitten veel minder blauwborstjes tengevolge van het minder veelvuldig voorkomen van hun specifieke biotoop: een combinatie van nat moeras en droge stukjes hei en pijpe-strootje, met daarbij veel struikgewas en wat boompjes.

Verrassend was het hoge aantal van 11 zingende vogels in een heel klein stukje peelgebied, behorend tot de vroegere, grotendeels ontgonnen, Heidse Peel.

Het leek of er een lichte concentratie-neiging in de verspreiding van de territoria te bespeuren viel, hetgeen waarschijnlijk een direct gevolg is van de biotoopskeuze, bv. de randen van een moerasje omgeven door drogere delen met meer opslag.

Bij een uit volle borst zingende vogel leek de witte ster op een soort knipperlicht.

Roodborst

Algemeen

Sprinkhaanrietzanger

Algemene karacteristieke broedvogel. Door ons werden 19 zingende ôô geteld, maar dat is ongetwijfeld maar een matig deel van het totaal. Meest in drogere stukken met pijpestrootje, hei en struikgewas, maar ook in vochtige pijpestro-moerassen met wat opslag.

Snor

Zang op 3 plaatsen in twee moerassen bij kampschuur. In vochtiger milieu dan vorige soort. Broedvogels? Hoort in dit terreintype minder thuis, naar mijn idee, dan bijv. in Botshol.

Grote karekiet

Eén ex werd gehoord in een moeras in het Zuidelijk deel Mariaveen.

Ook een soort die je hier niet direct verwacht.

Kleine karekiet zang in moeras bij kamp (1 keer).

Rietzanger 1 ex zang langs Zuidrand Mariaveen.

Spotvogel 1 ex W.-bosrand bij kamp.

Zwartkop alg. in bossen/bossages Westrand.

Tuinfluitier algemeen

Grasmus alg. in meer open en lagere opslag dan tuinfluitier.

Braamsluiper op 4 plaatsen zang genoteerd; zowel bos als meer struikachtig milieu.

Fitis

zeer algemeen. Weer een karakteristieke vogelsoort voor half en laag beboste terreinen als ook bijv. de middenduinstrook.

Een door de CJN gemaakte schatting, ondersteund door transect-tellingen, leverde zo'n 2000 territoria op (midden april 1968, mogelijk dus met nog wat doortrekkers)

Tjiftjaf algemeen; hoger bos.

Fluitier op 2 plaatsen zang; wat hoger bos.

Goudhaan waarschijnlijk zang gehoord in naalddhout.

Vuurgoudhaan op 2 plaatsen buiten het reservaat: zang.

Dit jaar opvallend veel vuurgoudhaantjes, veel in loofbos, maar liefst met wat "evergreens".

Grauwe vliegenvanger

In dorp en bij kamp gezien.

Bonte vliegenvanger

Een paartje aan bosrand. ô fraai zwart-wit, dus waarschijnlijk doortrekkers. Ook bij kamp 1 ex.

Koolmees alg., W-rand.

Pimpelmees alg., W-rand.

Matkop nog weinig zang

Glanskop 1 waarneming (zang)

<u>Staartmees</u>	waargenomen in W-rand.
<u>Kuifmees</u>	waarneming van 2 exx, plaats ?
<u>Boomklever</u>	1 ex bij "spechtenbos".
<u>Boomkruiper</u>	diverse gehoord in W-rand; 5 paar ?
<u>Geelgors</u>	algemeen, voorkeur voor wat drogere delen.
<u>Rietgors</u>	algemeen, voorkeur voor wat natere delen.
Beide vogelsoorten komen vlak naast elkaar voor.	
<u>Groenling</u>	enkele exx gezien.
<u>Putter</u>	2 exx waargenomen.
<u>Kneu</u>	alg., vooral langs randen en buiten het reservaat.
<u>Vink</u>	algemeen, W.-rand.
<u>Keep</u>	1 ex waargenomen.
<u>Huismus</u>	bij menselijke bewoning.
<u>Ringmus</u>	enkele exx, wat minder direct bij mens. bewoning.
<u>Spreeuw</u>	Algemeen, vooral bij menselijke nederzettingen, maar ook in natuurlijke holte's (spechtenbos).
<u>Wielewaal</u>	Op 2/5 teruggekeerd. Diverse roepende vogels gehoord. Merkwaardig was het ze herhaaldelijk in heel erg open stukken te zien.
<u>Zwarte kraai</u>	diverse.
<u>Kauw</u>	diverse uit omgeving.
<u>Roek</u>	1 ex waargenomen in ZW-punt.
<u>Ekster</u>	vnl. in West-strook, maar ook elders, waar wat hoger bos in de buurt is.
<u>Vlaamse gaai</u>	diverse, weer vnl. in beboste W-rand.

L.S. Buurma
Grasrijk 13 II,
Amsterdam - 18 (Osdorp)
Tel. 190681

1 juli 1969
LB/vDr